

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

1/S-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ S/1 (5) - 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammadovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxonovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayeov Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Мадреймов Фархат Махсетбаевич</i> СОЦИАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА В КАРАКАЛПАКСТАНЕ В 1920-1924 ГОДАХ	12-18
<i>Алимджанов Бахтиёр Абдихакимович</i> АНТРОПОЛОГИЯ ИМПЕРСКОЙ ВЛАСТИ: ХАКЕНТСКИЕ ЗЕМЛИ И АДВОКАТ С. ЛАПИН	19-23
<i>Чориев Шохрух Холтура угли</i> ИСТОРИОГРАФИЯ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТУРКЕСТАНСКОГО ГЕНЕРАЛ- ГУБЕРНАТОРСТВА В 40-90-Е ГОДЫ ХХ ВЕКА	24-35
<i>Najmiddinov Boburmirzo Zuhridin o'g'li</i> SOVET HOKIMIYATINING 1917-1943-YILLARIDA O'ZBEKISTON SSR DA AMALGA OSHIRGAN DINIY SIYOSATI	36-43
<i>Esonova Nilufar</i> SANOAT SOHASIDA XALQARO HAMKORLIK MUNOSABATLAR TARIXINING O'RGANILISHI: TAHLIL VA NATIJALAR (1991-2018-YILLAR)	44-47
<i>Qarshiyev Ahmad, Jumayev Abdimo'min, Bebitov Maqsud</i> DENOV BEKLIQIDA MAVJUD JOY NOMLARIGA OID MULOHAZALAR	48-55
<i>Qurbonov Abbos</i> MUSTAQILLIKNING DASTLABKI YILLARIDA QASHQADARYODA YENGIL SANOAT SOHASIDA AMALGA OSHIRILGAN ISLOHOTLAR VA ULARNING NATIJALARI	56-59
<i>Abduraimova Sabohat Ergash qizi</i> BUXORO AMRLIGI DAVRIDA CHIROQCHI BEKLIGI AHOLISINING TURMUSH TARZI	60-65

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Karjavova Xurshida Abdumalikovna</i> MAHALLA INSTITUTINING IJTIMOY-IQTISODIY RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	66-73
<i>Pardayev Erkin Egamberdi o'g'li</i> XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA SIFATNI BOSHQARISHNING INNOVATSION USULLARI	74-82
<i>Palvanbayev Umidbek O'ktam o'g'li</i> O'ZBEKISTON POCHTA BOZORIDA XUSUSIY POCHTA KORXONALARINING TUTGAN O'RNI (BTS, DMS, EMU POCHTALARI MISOLIDA)	83-86
<i>Чинорова Шаҳодат Мансур кизи, Нормуродов Хусан Эшмаҳматович</i> ЗНАЧЕНИЕ ТАРГЕТИРОВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В РАЗВИТИИ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ	87-93
<i>Gabriel Ayodeji Ogunmola</i> GREEN BONDS: FINANCING RESOURCE CONSERVATION FOR A SUSTAINABLE FUTURE IN FARMING IN UZBEKISTAN	94-108

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Rashidova Dilfuza Ganievna</i> XIX ASR O‘ZBEK SHOIRALARINING IJODIDA GUMANISTIK G‘OYALAR VA IJTIMOY-FALSAFIY QARASHLAR	109-113
<i>Ochilova Nigora Ruzimuratovna</i> GENDER TENGLIGINI TA‘MINLASHNING IQTISODIY-IJTIMOY OMILLARI	114-118
<i>Samadov Jonmurod</i> JALOLIDDIN RUMIY ASARLARIDA FALSAFIY TUSHUNCHALAR VA ULARNING ILMIY–METODOLOGIK TAHLILI	119-123
<i>Kdirbaev Baxadir Berdaxovich</i> AXBOROT JAMIYATI VA MEDIA-MADANIYATNING NAZARIY-FALSAFIY TUSHUNCHASI	124-131
<i>Kurbanbaeva Ulbosin Jumag‘alievna</i> EKOLOGIK XAVFSIZLIK TUSHUNCHASINING MOHIYATI VA XUSUSIYATLARI	132-136
<i>Narzukulova Ferangiz Rustamjonovna</i> ILMIY TIL VA FALSAFIY TERMINOLOGIYA: SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	137-141
<i>Xolmirzaev Xurshid Nakibillaevich</i> IJTIMOY-KASBIY FAOLIYAT JARAYONIDA SUN‘IY INTELLEKTNING INSON SALOHIYATIGA TA‘SIRI	142-148
<i>Султанов Бахтиёр Бахтиёрович</i> ОБРАЗ ФИЗИЧЕСКОЙ РАЗВИТОЙ, ГЕРОИЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ В ЭПОХУ АНТИЧНОСТИ	149-153
<i>Bozorov Suxrob Komilovich</i> MA‘NAVIY TRANSFORMATSIYANING ISTIQBOLLARI: INNOVATSION G‘OYA VA LOYIHALAR	154-157
<i>Kimsanbayeva Shaxnoza Bakridinovna</i> MILLIY O‘ZLIK VA DINIY BAG‘RIKENGLIK: ZAMONAVIY JAMIYATDAGI O‘ZARO TA‘SIRLAR	158-163
<i>Muxamedjanova Lalixon</i> GLOBALASHUV VA MADANIYATLARARO ARALASHUV	164-172

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Isanova Feruza Tulqinovna</i> INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI XALQARO HUQUQ SOHASIGA OID LEKSIK BIRLIKLARNING DIAKRON TADQIQI	173-180
<i>Mahmudova Umida Ural qizi</i> INTERNET DISKURSIDA FOYDALANILADIGAN EMOJILARNING LISONIY VA MADANIY JIHATLARI	181-189
<i>Madalov Navruz Ergashevich</i> IMPORTANT SUBJECTS OF COMPARATIVE AND CONTRASTIVE PHILOLOGICAL STUDIES AND TRANSLATION DIFFICULTIES OF STRUCTURAL–SEMANTIC MODELS OF PROVERBS	190-194
<i>Ubaydullayev Normuhammad Xasanovich</i> XOTIRANOMALARDA ZAMON VA MAKON MASALASI	195-198

<i>Ochilova Habiba Akramovna</i> ISSUES IN THE CLASSIFICATION OF QUESTION SENTENCE TYPES IN LINGUISTICS ...	199-207
<i>Muxammadiyeva Mashxura, Amirqulova Gulxayo</i> FILOLOGIK TADQIQOTLARNING ZAMONAVIY TIBBIY TARJIMA VA TALQINGA TA'SIRI	208-213
<i>Karabaeva Barno Bobir qizi</i> A COMPARATIVE ANALYSIS OF METAPHORICAL EXPRESSIONS REFLECTING PERCEPTION IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	214-219
<i>Axunbabaeva Narqiza Xamidjanovna</i> ЛИНГВОПРАГМАТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПЕРЕВОДОВ ИСТОРИЧЕСКИХ И АРХАИЧНЫХ СЛОВ В ДОКУМЕНТАЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКОЙ ПОВЕСТИ «ВЛАСТИТЕЛЬ СЕМИ СОЗВЕЗДИЙ»	220-226
<i>Turdaliyeva Shahnoza O'ktamovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI SON-GIBRID MAQOLLARNING LEKSIK-SEMANTIK TAHLILI	227-236
<i>Mansurova Shohista Isroilovna</i> OT OBRAZI TUSHUNCHASI (ZAMONAVIY O'ZBEK VA JAHON ADABIYOTI MISOLIDA)	237-241
<i>Davranov Akmal Akramjonovich</i> IJTIMOIY TENGLIK TUSHUNCHASI (INGLIZ UTOPIYALARI VA O'ZBEK DOSTONLARI MISOLIDA)	242-246
<i>Yuldasheva Aziza Yuldashevna</i> TARJIMASHUNOSLIKDA PRAGMATIKANING O'RNI	247-252
<i>Mirvaliyeva Malika Zoid qizi</i> SEMANTIKANING TARJIMADAGI AHAMIYATI	253-257
<i>Sidiknazarova Zulfiya Mirsharapovna</i> JADID ADABIYOTI VA MODERNIZATSIYA JARAYONLARI	258-262
<i>Ruzibayeva Aziza Kahramanovna</i> THE MOOD OF LONGING FOR FREEDOM IN THE AGE OF BYRON	263-266
<i>Narzikulova Rayhona Ahmadovna</i> THE PRAGMATIC FUNCTIONS OF IRONY	267-271
<i>Najmiddinov Muhammadjon</i> O'ZBEK TILIDA KO'P MA'NOLILIK, SINONIMIYA, OMONIMIYA VA ULARNING ELEKTRON TEZAVURUSDA AKS ETISHI	272-278
<i>Achilov Oybek Rustamovich</i> LEKSIK-SEMANTIK DEVIATSIYA ILGARI SURISH VOSITASI SIFATIDA	279-284
<i>Tashpulatova Mukambar Axmetovna</i> KOMPYUTER LINGVISTIKASI VA SUN'IY INTELLEKTNING TILGA TA'SIRI	285-289
<i>Normamatov Farrux, Toshpo'latova Xusniya</i> GLOBAL KESIMDA INGLIZ MADANIYATINING LINGVOKULTUROGIK JIHATLARI	290-293
<i>Shonazarova Gulnoza, Madiyeva Madina</i> THE ROLE OF INTERNET RESOURCE IN IMPROVING TEACHING FOREIGN LANGUAGE: METHODOLOGICAL ANALYSIS AND PRACTICAL RECOMMENDATIONS	294-297

<i>Jo'rayeva Lola Tolibdjonovna</i> IJTIMOIY TARMOQLARDA NEOLOGIZMLARNING BUGUNGI KUNDAGI QO'LLANILISHI	298-302
<i>Saitxanova Aziza Xolmuxamedovna</i> TA'M VA TIL O'RTASIDAGI MUVOZANAT: TAOM DISKURSINING TARJIMA QIYINCHILIKLARI VA YECHIMLARI	303-307
<i>Axmedov Shaxzod, Nazarov Vafokul</i> NEOLOGIZMLAR TADQIQI TARIXIGA DOIR	308-312
<i>Mustafayeva Sojida Ulashevna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARDA MERONIMIK MUNOSABATLI SO'ZLARNING LEKSIKOGRAFIK TALQINLARI	313-321
<i>Buriyeva Muxayyo Zokir qizi</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF MEAT IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	322-326
<i>Berdiqulova Shaxnoza Ruziqulovna</i> YORDAMCHI SO'ZLARNING SHAKLIY XUSUSIYATLARIGA KO'RA TURLARI VA YASALISHI: BOG'LOVCHILAR	327-330
<i>Shokirova Gulbahor Alimovna</i> NEMIS TILINI O'QITISHDA YANGI YONDASHUVLAR	331-334
<i>Najmidinova Nafisa Ulja qizi</i> O'ZBEK TILIDA SO'ZLASHUVCHILARGA ITALYAN TILINI O'RGATISHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI	335-339
12.00.00 - YURIDIK FANLAR	
<i>Утемуратов Махмут Ажимуратович</i> СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРАВА (ОТ ТРАДИЦИОННОГО К ЦИФРОВОМУ ПРАВУ)	340-344
<i>Masadikov Sherzodbek</i> ENFORCEMENT OF ARBITRATION AGREEMENT UNDER UZBEK LAW	345-351
<i>Alieva Kamola Ravshanovna</i> ONLINE GENDER-BASED VIOLENCE IN UZBEKISTAN: GAPS IN LEGISLATION AND THE PATH FORWARD	352-363
<i>Utebaev Salamat Maqsetbay o'g'li</i> KONTRABANDA UCHUN JAVOBGARLIK TO'G'RISIDAGI QONUNCHILIK EVOLYUTSIYASI: TARIXIY-HUQUQIY TAHLIL	364-372
<i>Ходжаева Ширин</i> ЮРИДИЧЕСКАЯ ПРИРОДА ВСЕМИРНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА	373-378
<i>Каюмова Асаля Султномуродовна</i> ЭЛИТА ИНДУСТРИИ ВЕНЧУРНОГО КАПИТАЛА	379-384
<i>Mirzaraximov Baxtiyor, Shokirov Bobur</i> ZAMONAVIY TASHKILOTLARDA KIBERXAVFSIZLIK STRATEGIYALARINING SHAKLLANISHI VA SAMARADORLIGI: MA'LUMOTLARNI HIMOYA QILISH CHORALARINING RIVOJLANISHI VA NATIJADORLIGI TAHLILI	385-392

<i>Суннатиллаева Сарвиноз Иззатулло кизи</i> ДИСКРЕЦИОННЫЕ ПОЛНОМОЧИЯ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ И СОВЕТЕ ЕВРОПЫ: ПРЕДЕЛЫ, КОНТРОЛЬ И СУДЕБНАЯ ПРАКТИКА	393-400
<i>Dilboboyev Nozimbek</i> CHET ELLIK INVESTORLARNING HUQUQIY MAQOMI HAMDA ULARNI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASH BO'YICHA IMTIYOZ VA PREFERENSIYALAR BERISH	401-406
<i>Raximbayev O'tkir Fayzullayevich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASIDAGI QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH MASALASIGA NAZAR	407-414
<i>Ubaydullayev Abror Qutpilla o'g'li</i> HOZIRGI ZAMON ISLOM MOLIYA HUQUQI VA AN'ANAVIY HUQUQIY TIZIMLAR O'RTASIDAGI QIYOSIY-HUQUQIY TAHLIL VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	415-423
<i>Zokirov Sardorjon Karimjon ugli</i> PROCEDURAL FEATURES OF PARTICIPATION DEFENSE COUNSEL AT THE PRELIMINARY INVESTIGATION	424-430
<i>Axmedova Guliruxsor Ravshanovna</i> BOLANI OLIB BERISH VA UCHRASHTIRISH BILAN BOG'LIQ ISHLARNI KO'RIB CHIQUISH BO'YICHA SUD VA HUQUQIY AMALIYOTNING DOLZARB MUAMMO VA YECHIMLARI	431-436
<i>Zoilboyev Javlon Karimjon o'g'li</i> MA'MURIY SUD ISHLARINI YURITISHDA QONUNIY KUCHGA KIRGAN SUD HUJJATLARINI YANGI OCHILGAN HOLATLAR BO'YICHA QAYTA KO'RISH YUZASIDAN ISH YURITISH MAZMUNI	437-441
<i>Hakimov Sunnat Furqat o'g'li</i> SPORT JAMOAT BIRLASHMALARINING HUQUQIY TAHLILI	442-445
<i>Файзиев Фарход Фуркат угли</i> ЗНАЧИМОСТЬ ЭЛЕКТРОННОЙ ТОРГОВЛИ В СОВРЕМЕННЫХ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫХ УСЛОВИЯХ	446-452
<i>Файзиева Гулрух Мухаммади кизи</i> МЕХАНИЗМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВА НА НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ ЖИЛИЩА	453-459
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Polvonov Baxtiyor Zaylobidinovich</i> TIBBIYOT UNIVERSITETLARIDA «MODDALARNING NURLANISH SPEKTRINI O'RGANISH» MAVZUSINI IT TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA NAMOYISH ETISH MASALALARI	460-466
<i>Hamdamova Nozima Muqimovna</i> BO'LAJAK TEXNOLOGIYA FANI O'QITUVCHISI KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI	467-475
<i>Zulfixarov Ilxom Maxmudovich, Zulfikorova Munajat Mirzaxmatovna</i> IQTISODIY-IJTIMOYIY GEOGRAFIK BILIMLAR BERISHDA MATEMATIK METODLARDAN FOYDALANISH	476-481
<i>Qurbonova Nigina Boboxo'jayevna</i> ESDALIKLAR — SADRIDDIN AYNIYNING UMR VA XOTIRA KITABI	482-488

<i>Toshtemirova Saodat Abdurashidovna</i> KLAUSTER TIZIMIDA TARIX FANLARINI O'QITISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI	489-494
<i>Inoyatov Odiljon Sabitovich</i> TEKISLIK LARNING O'ZARO PARALLELLIGI	495-500
<i>Жумамуратова Аибахар Нурмуханбетовна</i> СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА РАЗВИТИЯ КОГНИТИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ СВЯЗЕЙ	501-508

Received: 15 February 2025
Accepted: 20 February 2025
Published: 25 February 2025

Article / Original Paper

EVOLUTION OF LEGISLATION ON RESPONSIBILITY FOR CONTRABANDE: HISTORICAL AND LEGAL ANALYSIS

Utebayev Salamat Maksetbay ugli

Doctoral student of Karakalpak State
University named after Berdakh

Abstract. This article comprehensively analyzes and studies the history of the origin of smuggling. It systematically illuminates the history of the introduction of smuggling into the criminal legislation of the independent Republic of Uzbekistan based on the criminal legislation of the RSFSR and the USSR. At the same time, the opinions of a number of scientists on smuggling crime have been studied, and proposals have been put forward to improve the norms related to combating this crime.

Keywords: smuggling, subject matter, state border, customs legislation, customs control, precious stones.

KONTRABANDA UCHUN JAVOBGARLIK TO'G'RISIDAGI QONUNCHILIK EVOLYUTSIYASI: TARIXIY-HUQUQIY TAHLIL

Utebaev Salamat Maqsetbay o'g'li,

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti
tayanch doktoranti

E-mail: salamatutebaev232@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada kontrabanda jinoyatining kelib chiqish tarixi xar taraflama tahlil qilingan va o'rganilgan. Unda RSFSR va SSSR jinoyat qonunchiligi asosida mustaqil O'zbekiston Respublikasi jinoyat qonunchiligida kontrabanda jinoyatining kiritilish tarixi tizimli tarzda yoritilib berilgan. Shu bilan birga, kontrabanda jinoyatchilikka oid bir qator olimlarning fikrlari o'rganilgan hamda ushbu jinoyatchilikka qarshi kurashishga oid normalarni takomillashtirish bo'yicha takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: kontrabanda, predmet, davlat chegarasi, bojxona qonunchiligi, bojxona nazorati, qimmatbaho boylıklar.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI1Y2025N57>

Har qanday jinoyatning tarixini o'rganish ushbu jinoyatga qarshi kurashda amaliy natija va ko'nikmalar hosil qilishda nihoyatda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada A.Ya.Suxarov haqli ravishda ta'kidlaganidek, "Kontrabanda jinoyatining tarixiy jihatini, uning kelib chiqishini o'rganish nafaqat dolzarb, balki – zarurdir. Chunki u qonunchilik tafakkurining harakatini ochib beradi, uni davlatning haqiqiy ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy sharoitlari bilan bog'laydi va hozirgi paytda ijtimoiy deterministik o'zgarishlar natijasida qonunlar qanday o'zgarishini yaxshiroq tushunishga imkon beradi[1, 395-b]".

Kontrabandaga oid amaldagi qonunchilikning vujudga kelishi va rivojlanishiga esa Sobiq Ittifoq qonunchiligining ta'siri nihoyatda kattadir. Kontrabandaga qarshi kurashning tarixiy jihatlari shuni ko'rsatadi, bu jinoyat mamlakatga olib kiriladigan va undan olib chiqiladigan tovarlarga bojlar joriy etilgandan so'ng paydo bo'ldi. Bu jinoyat Qadimgi Rossiyada X asrdan

beri ma'lum. XII-III asrlarda rasmiy ravishda ta'qiqlangan. Ammo XIX asrning boshiga qadar qonunchilik soliqlar, import yoki eksport bojlarini to'lashdan bo'yin tovlash va kontrabandani bir-biridan farqlamagan, ularni yagona huquqbuzarlik sifatida e'tirof etgan.

Sovet hukumatining kontrabandani jinoyat deb ataydigan birinchi me'yoriy hujjatlaridan biri RSFSR Xalq Komissarlari Kengashining 1917-yil 29-dekabrda "Tovarlarni olib kirish va olib chiqishga ruxsatnomalar to'g'risida" qarori yedi[2]. Ushbu hujjatda, xususan, shunday deyilgan: "Barcha chegaralardagi barcha bojxona a'zolari va muassasalariga jinoiy javobgarlik xavfi ostida savdo va sanoat Komissarligining ruxsatisiz chet eldan tovarlarni qabul qilmaslik yoki chet elga chiqarmaslik buyurilgan". Bunday ruxsatnomasiz tovarlar kontrabanda sifatida tan olinishi kerak yedi. Ushbu normativ-huquqiy hujjatga muvofiq, maxsus vakolatli davlat organining ruxsatisiz chet yeldan olib kirish kontrabanda deb e'lon qilindi va qonun doirasida to'liq javobgarlikka tortildi. Ammo, ushbu qarorda nazarda tutilgan normalar umumiy xarakterga ega va qonun chiqaruvchiga kontrabandaga qarshi kurash samaradorligini ta'minlashga imkon bermadi[3, 24-b].

1920-yil 11-mayda Mehnat va Mudofaa Kengashining "Kontrabanda savdosiga qarshi kurashish to'g'risida" maxsus qarori qabul qilindi. Ushbu qarorga binoan barcha muassasa va tashkilotlarga, shuningdek, harbiylarga ham, tinch aholiga ham frontda chet yel tovarlarini sotib olish qat'iy man yetildi. A.V.Gryaznov ta'kidlaganidek, "bu hujjat kamida ikkita eng muhim narsadan dalolat beradi. Birinchidan, sovet hukumati noqonuniy transchegaraviy savdoga qarshi kurashga qo'shgan ahamiyati haqida. Ikkinchidan, bu akt asrlar davomida samarali bo'lmagan kontrabandaga qarshi kurash usullari va uslublarini rad etishni, bir hodisani (kontrabandani) boshqasiga (josuslik) almashtirishni ko'rsatadi, lekin buni oqlab ham bo'lmaydi[4, 31-b]».

Sovet davlatining kontrabanda huquqbuzarliklari uchun javobgarlik choralarini soddalashtirish yo'lidagi navbatdagi qadami Xalq Komissarlari Kengashining 1921-yil 3-yanvardagi «Rekvizitsiya va musodara qilish to'g'risida[5]», 1921-yil 17-oktyabrda «Jismoniy shaxslar va jamoatning mol-mulkini rekvizitsiya qilish va musodara qilish tartibi to'g'risida[6]»gi dekretlarini qabul qilish yedi. Birinchi Dekret kontrabanda tushunchasini oshkor qilmasdan, faqat uning konsepsiyasiga tovarlarni, pullarni, barcha turdagi buyumlarni bojxona nazoratidan ba'zi bir aldov yo'li bilan yashirish yoki bojxona muassasalaridan tashqari ularning yashirin harakati kabi huquqbuzarlikning obyektiv tomonining belgilarini kiritdi. Bundan tashqari, Dekretda ma'muriy va jinoiy jazolanadigan kontrabanda o'rtasida farq bor ekanligi ko'rsatilgan. Chunki tovarlarni musodara qilishdan tashqari, tovar qiymatining ikki baravari miqdorida pul jazosi qo'llanilganda, uni amalga oshirishning ma'muriy tartibi va sanksiya hibsga olish bilan to'ldirilgan taqdirda sud tartibida taqdim etilishi belgilangan. Ikkinchi Dekretga binoan kontrabandaning aniq ta'rifi ham yo'q yedi. Faqat uning 15-moddasida bojxona muassasalari tomonidan qo'yidagilar musodara qilinishi kerakligi ko'rsatilgan: a) chegara nazorati punktlaridan tashqari davlat chegarasi orqali olib o'tiladigan va tashiladigan buyumlar; b) tovarlar, pullar, import yoki eksport qilish ta'qiqlangan, bojxona nazoratidan qandaydir aldov yoki pochta jo'natmalari paytida noto'g'ri deklaratsiya bilan yashirilgan barcha turdagi narsalar va qimmatbaho narsalar; c) tovarlar va barcha turdagi buyumlar, garchi eksport yoki olib chiqishga ruxsat berilgan bo'lsada, lekin belgilangan to'lovlarni to'lamaslik uchun bojxona nazoratidan yashiringan bo'lsa; d) ushbu Dekretning 20-moddasida sanab o'tilgan narsalar (qurol, portlovchi moddalar, harbiy texnika va havo

kemalari va boshqalar.), ular tegishli ruxsatisiz chet elga eksport qilinganda; ye) siyosiy va iqtisodiy munosabatlarda RSFSR uchun zararli hujjatlar; f) antik davr yoki san'at obyektlari Xalq Ma'rifat Komissarligining ruxsatisiz chet elga eksport qilinganda[7].

1921-yil 8-dekabrda maxsus dekret qabul qilindi, unga ko'ra kontrabandaga qarshi kurashish uchun maxsus komissiyalar tuzildi. Unda, xususan, Butunrossiya Favqulodda komissiyasi (VCHK) huzurida VCHK, Respublika inqilobiy harbiy kengashi va tashqi savdo Xalq komissarligi vakillaridan kontrabandaga qarshi kurashish bo'yicha Markaziy komissiya tuzilganligi aytilgan (1-modda); VCHKning chegaralarni himoya qilish bo'yicha maxsus bo'limlari qoshida VCHK mahalliy organlari, harbiy idora va bojxona nazorati vakillaridan kontrabandaga qarshi kurashish bo'yicha komissiyalar tashkil etiladi (2-modda). Komissiyaning vazifasi kontrabandaga qarshi kurashish bo'yicha chegara qo'riqchilarining faoliyatini nazorat qilish va zarur hollarda favqulodda choralar ko'rish edi. Ammo, RSFSR Butunrossiya Markaziy Ijroiya qo'mitasining 1922-yil 6-fevraldagi «Butun Rossiya favqulodda komissiyasini tugatish va tintuv, olib qo'yish va hibsga olish qoidalari to'g'risida[8]»gi dekreti bilan VCHKning funksiyalari, shu jumladan kontrabandaga qarshi kurashish ichki ishlar Xalq komissarligiga yuklangan (2-moddaning «D» bandi).

Yana bir muhim hujjatlarning biri bu 1922-yil 1-iyuldagi Butunrossiya Markaziy Ijroiya qo'mitasining qarori bilan tasdiqlangan birinchi Sovet kodifikatsiyalangan jinoyat-huquqiy hujjati-RSFSR Jinoyat kodeksining 97-moddasida kontrabanda uchun javobgarlik nazarda tutilganligi bo'lib, u maxsus qismining "Davlat jinoyatlari" deb nomlangan 1 bobining "boshqaruv tartibotga qarshi jinoyatlar" deb nomlangan 2 bo'limida joylashgan. Ushbu norma Jinoyat kodeksining Maxsus qismi tizimida o'z o'rnini topganligi kontrabandaning boshqaruv organlarining yoki xalq xo'jaligi organlarining to'g'ri ishlashiga to'sqinlik qilishga qaratilganligini va Jinoyat kodeksining 74-moddasida ko'rsatilganidek, sovet hokimiyati qonunlariga qarshilik ko'rsatish yoki bo'ysunmaslik, uning organlari faoliyatiga to'sqinlik qilish va hokimiyatning kuchini va obro'sini susaytiradigan, ya'ni o'sha paytdagi davlat hokimiyatining oliy manfaatlariga tajovuz qiladigan boshqa harakatlar bilan bog'liqligini isbotlaydi[9, 48-b].

RSFSR Jinoyat kodeksining 97-moddasida kontrabandaning oddiy va malakali (Jinoyat kodeksining 97-moddasi 1 va 2-qismlari) turlari ajratib ko'rsatilgan. Shu bilan birga, ushbu moddaning izohida quyidagicha ko'rsatilgan: «Ushbu modda qonun bilan ma'muriy jazo belgilangan bojxona qoidalarini buzganlik uchun tatbiq etilmaydi». Bunda, oddiy kontrabanda sifatida tovarlarni va valyuta qimmatliklarini chet elga olib chiqish va chet eldan olib kirish to'g'risidagi qonunda belgilangan majburiy qarorlarni buzish deb tushunilgan bo'lib, uch oygacha axloq tuzatish ishlari bilan jazolanadi, kontrabanda tovarlari butunlay yoki qisman musodara qilinadi yoki 300 rublgacha jarima solinadi. Jinoyat kodeksi 97-moddasining 2-qismida ko'zda tutilgan malakali kontrabanda o'sha harakatlarni o'z ichiga olgan bo'lib, ular: hunarmandchilik tariqasida yoki mansabdor shaxs tomonidan sodir etilgan bo'lsa yoki ularning ishtirokchilari kontrabandani birinchi marta sodir etganlarida qurollangan bo'lsa yoki olib o'tish predmeti Xalq komissarlari Kengashining 1921-yil 17-oktyabrdagi Dekretining 20-moddasida ko'rsatilgan bo'lsa. Kontrabandaning malakali tarkibi bo'lsa uch yildan kam bo'lmagan muddatga qat'iy izolyatsiya bilan ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi, og'irlashtiruvchi holatlarda esa eng yuqori jazo chorasi – otish bilan jazolanadi.

RSFSR Jinoyat Kodeksi 97-moddasining o'ziga xos xususiyatlaridan biri shundaki, uning tartib-qoidalari blanket shaklida shakllantirilgan, ya'ni unda mavjud bo'lgan belgilarni aniqlash uchun Tashqi ishlar xalq komissarligining «RSFSRga kirish va chiqish qoidalari to'g'risidagi yo'riqnomasi[10]»ga, 1923-yil 11-maydagi Butunrossiya Markaziy Ijroiya qo'mitasining «Tashqi savdo to'g'risida[11]»gi qaroriga, 1923-yil 12-apreldagi Xalq Komissarlari Kengashining «Tovarlarni olib chiqish va olib kirish uchun litsenziyalar va guvohnomalar to'g'risida[12]»gi qaroriga va boshqa me'yoriy hujjatlarga murojaat qilish kerak edi. RSFSR Jinoyat kodeksining 1920-yilgi 97-moddasining qonunchilik tuzilishining yana bir xususiyati shundaki, unda ushbu modda qonunda ma'muriy jazolar belgilangan bojxona qoidalarini buzishga nisbatan tatbiq etilmasligiga e'tibor berilgan. Biroq, 1922-yilgi RSFSR Jinoyat Kodeksi qabul qilinganda va u kuchga kirganda, chet eldan olib kirish va chet elga olib chiqish to'g'risidagi qoidalarni buzish qaysi hollarda jinoyat, qaysi hollarda esa ma'muriy huquqbuzarlik deb hisoblanganligi aniq emas edi. Ushbu masalaga aniqlik xalqaro kengashning 1922-yil 1-sentyabrdagi «Bojxona muhofazasi to'g'risida»gi dekreti bilan kiritilgan bo'lib, uning 23-moddasida shunday deyilgan: «Bojxona idoralari kontrabanda to'g'risidagi ishlarni faqat bitta musodara yoki pul undiruv bilan musodara qilinishi lozim bo'lgan hollarda ma'muriy tartibda hal etadilar[13]».

Bundan tashqari, ushbu Dekret Sovet qonunchiligida birinchi marta kontrabandaning batafsil ta'rifini berdi. Dekretning 7-moddasida kontrabanda quyidagicha belgilangan va uning tarkibi belgilari quyidagicha ifodalangan: 1) davlat chegarasi orqali tashish yoki olib o'tish, shuningdek bojxona muassasalaridan tashqarida barcha tovarlar va qimmatbaho buyumlarni chet elga olib chiqishga urinish; 2) eksport qilish ta'qiqlangan tovarlar va qimmatbaho buyumlarni aldov yo'li bilan, shuningdek tovarlarni bojxona to'lovlarini to'lamaslik uchun bojxona nazoratidan yashirgan holda bojxona muassasalari orqali tashish yoki olib o'tish; 3) barcha tovar va buyumlarni, shu jumladan kontrabanda yo'li bilan olib kelingan shaxsiy iste'mol uchun bo'lgan narsalarni chegara mintaqasi doirasida saqlash va tashish. Jinoyat tarkibining mazmun tuzilmasidan ko'rinib turibdiki, kontrabanda predmeti sifatida har qanday tovarlar (shu jumladan shaxsiy iste'mol uchun), agar ular davlat chegarasidan bojxona muassasasi tashqarisida, ya'ni rasmiy ravishda belgilangan bojxona nazorati joylaridan tashqarida, uni chetlab o'tkazilgan bo'lsa, jinoyat sifatida tan olinadi shuningdek, tovar va qimmatliklarni bojxona muassasalaridan tashqarida chet elga olib chiqishga urinish tugallangan kontrabanda sifatida baholanadi.

1923-yil 12-aprelda qabul qilingan RSFSR Xalq komissarlari kengashining «Import va eksport uchun litsenziyalar va guvohnomalar to'g'risida[14]»gi dekreti kontrabanda tushunchasini yanada kengaytirdi. Dekret, xususan, guvohnomalar va litsenziyalar bilan har qanday qonun buzish harakatini qilish, shuningdek, tovarlarni yoki boshqa qimmatliklarni davlat chegarasidan olib o'tishda ulardan foydalanish tartibini buzish nafaqat mansabdorlik jinoyati, balki kontrabanda sifatida ham ko'rib chiqilishi kerakligini belgilab qo'ydi. A.I.Boyko va L.Y.Rodina ta'kidlaganidek, "Qonun chiqaruvchi shunga o'xshash holatda 1923-yil 12-apreldagi dekretga asoslanib kvalifikatsiya qilinishi kerak bo'lgan bitta murakkab tuzilgan jinoyatni emas, balki ikkita mustaqil jinoyatni — lavozim va davlat bilan bog'liq jinoyatni nazarda tutgan[15, 48-b].

1923-yil 10-iyulda bo'lib o'tgan X chaqiriq Butunrossiya Markaziy Ijroiya qo'mitasining 2-sessiyasida esa RSFSR Jinoyat Kodeksiga jiddiy o'zgartirish va qo'shimchalar kiritildi[16].

Jinoyat Kodeksining 97-moddasi ham o'zgartirildi. O'zgarishlar ikki bandga tegishli edi: a) kontrabandaning asosiy tarkibida jinoyat predmetlari ro'yxati kengaytirildi, "tovarlar" bilan bir qatorda "valyuta qimmatliklari" ham ko'rsatildi; b) Jinoyat kodeksining 97-moddasi 1-qismi bo'yicha sanksiyalar o'zgartirildi. Jarima garov evaziga ming rublgacha oshirildi va ushbu moddaning 2-qismida mulkni to'liq yoki qisman musodara qilish ko'zda tutildi.

Chegara orqali noqonuniy tashishga qarshi kurashni kuchaytirish va uning tashkil etilishini yaxshilash maqsadida 1924-yilda SSSR bojxona ustavi qabul qilindi[17]. Ushbu ustavda kontrabanda tushunchasi quyidagicha bayon etilgan:

1) tovarlarni, qimmatliklarni, mol-mulkni va har qanday buyumlarni davlat chegara chizig'i orqali bojxona muassasalaridan tashqarida yoki shunday muassasalar orqali, lekin bojxona nazoratidan yashirilgan holda olib o'tish; 2) bojxona belgisi qo'yilishi lozim bo'lgan har qanday chet el tovarlarini bojxona belgisi qo'yilishi lozim bo'lgan hujjatlar mavjud bo'lmaganda chegara (50 kilometr) chegarasi doirasida saqlash va joylashtirish va olib o'tish; 3) tamg'alash yoki banderollash lozim bo'lgan, lekin tamg'alash va banderollarsiz holda savdo muassasalarida topilgan chet el tovarlarini chegara mintaqasidan tashqarida, savdo bo'lmagan joylarda saqlash, agar ular shaxsiy iste'mol uchun odatdagi normadan ortiq miqdorda saqlangan bo'lsa; 4) bojxona to'lovisiz yoki passiv bojxona to'lovisiz sotib olinadigan buyumlarni mamlakat ichida sotish.

Kontrabanda to'g'risidagi jinoyat qonunchiligining rivojlanish tarixida Xalq komissarlari kengashining va RSFSR Butunrossiya Markaziy Ijroiya qo'mitasining 1926-yil 1-martdagi "RSFSR Jinoyat kodeksining 97-moddasini o'zgartirish to'g'risida"[18] "gi dekreti alohida o'rin tutadi. Ushbu Dekretning o'ziga xos xususiyatlari quyidagilarda aks etadi: Sovet jinoyat qonunchiligi tarixida birinchi marta kontrabandaning kengroq ta'rifi berilgan edi. 1922-yil RSFSR JK 97-moddasining yangi tahririga ko'ra: «... kontrabanda, ya'ni tovarlarni, qimmatbaho mol-mulkni va har qanday buyumlarni davlat chegara chizig'i orqali bojxona muassasalaridan tashqarida yoki shu orqali bojxona nazoratidan yashirib olib o'tish»; RSFSR JK 97-moddasining 1 va 2-qismlari kontrabandaning tarkibini ma'muriy huquqbuzarliklar sifatida ifodalangan. Buni 1922-yil RSFSR JK 97-moddasining birinchi ikki qismida ko'rsatilgan sanksiyalarga asoslanib tasdiqlash mumkin. Shunday qilib, 1-qism bo'yicha qilmish kontrabandan tovarlarni musodara qilish va bojxona ustavining 262-moddasi asosida ma'muriy tartibda jarima solinishi bilan jazolanadi, ushbu moddaning 2-qismi bo'yicha esa kontrabandan tovarlarni musodara qilish va jarimani chegara ellik metrlik mintaqasidan tashqariga ma'muriy tartibda chiqarib yuborish bilan jazolanadi; RSFSR Jinoyat kodeksining 97-moddasi uchinchi qism bilan to'ldirildi. Ushbu qismga ko'ra, kontrabanda uchun bojxona ustavining 261-moddasida sanab o'tilgan belgilar mavjud bo'lganda jinoiy javobgarlik qo'llaniladi. Kontrabanda tovarlarini musodara qilish va jarimalar bilan bir qatorda, aybdorlar bir yildan kam bo'lmagan muddatga ozodlikdan mahrum qilish va kontrabanda qurollarini, transport vositalarini va mol-mulkning bir qismini majburiy musodara qilish bilan jazolanadi. Og'irlashtiruvchi holatlar mavjud bo'lganda, eng yuqori jazo chorasi qo'llaniladi.

Shunday qilib, 1922 yilgi RSFSR Jinoyat kodeksining 97-moddasida kontrabanda uchun javobgarlikning aniq, ammo ma'muriy va jinoiy tartibda ta'qib qilinadigan tabaqalashtirilishi (farqi) ko'rsatildi. Bu erda vaziyat shundayki, jinoyat-huquqiy hujjatda jinoiy huquqbuzarlik bilan bir qatorda ma'muriy huquqbuzarliklar qayd etilgan. Buni, birinchidan, qonunchilik texnikasining yetarli darajada bo'lmaganligi bilan tushuntirish mumkin, ikkinchidan, noyob

tarixiy lahzaning o'ziga xos xususiyatlari, ya'ni tarixda birinchi marta qonun chiqaruvchi qonun ijodkorligi faoliyatining oldingi jahon tajribasiga qasddan (mafkuraviy sabablarga ko'ra) amal qilib, kodifikatsiya qilingan jinoyat-huquqiy hujjatni yaratdi[15, 50-b].

1926-yilgi RSFSR Jinoyat kodeksining 83-moddasi ikki qismdan iborat bo'lib, 1-qismida bunday qilmish kontrabanda tovarlarini musodara qilish va bojxona ustavi asosida ma'muriy tartibda jarima solinishi bilan jazolanadi, ikkinchi qismida esa kontrabanda tovarlarini musodara qilish va jarimadan tashqari yana bir marta oddiy kontrabanda qilinsa, ma'muriy tartibda chiqarib yuboriladi. Shuni ta'kidlash kerakki, 1926-yilgi RSFSR Jinoyat Kodeksida kontrabanda to'g'risidagi jinoyat-huquqiy norma ham mavjud bo'lib, uning 59⁹-moddasida shunday deyilgan: "Tovarlarni musodara qilish bojxona ustavining 261-moddasida ko'rsatilgan belgilar bilan murakkablashtirilgan kontrabanda va bojxona ustavining 261-moddasiga asosan ma'muriy tartibda solinadigan jarima — transport vositalari kontrabandasining maxsus qurollari va mol-mulkning bir qismini majburiy musodara qilish bilan bir yildan kam bo'lmagan muddatga qattiq izolyatsiya qilingan holda ozodlikdan mahrum qilish, og'irlashtirilgan holatlarda-otish".

SSSR Markaziy ijro etuvchi qo'mita va Xalq komissarlari kengashi tomonidan 1927-yil 25-fevralda davlat (kontrrevolyutsiya) jinoyatlari va SSSR uchun ayniqsa xavfli bo'lgan iste'mol qilish tartibiga qarshi jinoyatlar to'g'risidagi nizom qabul qilinganidan so'ng, kontrabanda uchun javobgarlik to'g'risida umumittifoq Jinoyat qonunchiligini shakllantirish boshlangan. Ushbu Nizomga ko'ra, malakali kontrabanda davlat jinoyatlari qatoriga kiradi va uning uchun javobgarlik 2-bo'limning 24-moddasida nazarda tutiladi. Ushbu moddada: «Malakali kontrabanda bojxona boshqarmasi tomonidan tovarlar musodara qilinishi va jarimalar solinishidan tashqari, bir yildan kam bo'lmagan muddatga butun mol-mulkni yoki uning bir qismini musodara qilish va qat'iy izolyatsiya bilan ozodlikdan mahrum etishga, alohida og'irlashtiruvchi holatlarda esa — ijtimoiy himoyaning eng yuqori darajasigacha oshirilgan holda mol-mulk musodara qilingan holda otib o'ldirishga sabab bo'ladi». Ushbu norma keyinchalik RSFSR jinoyat kodeksining 59-moddasida matnli ravishda takrorlangan. 1927-yil iyun oyida Butunrossiya markaziy ijroiya qo'mitasi va Xalq komissarlari kengashining "RSFSR Jinoyat kodeksining 1926 yilgi tahririni o'zgartirish to'g'risida"gi qarori bilan Jinoyat kodeksining 83-moddasi o'zgartirildi, lekin bu yaxshi tarzda emas yedi: uning matnidan kontrabandaning ta'rifi chiqarib tashlandi. Normaning dispozitsiyasi tavsifdan oddiyga aylandi. Moddaning birinchi qismida «oddiy kontrabanda», ikkinchisida «qayta kontrabanda» deb yozilgan edi.

Kontrabanda uchun javobgarlik to'g'risidagi jinoyat qonunchiligi, xususan, Davlat (kontrrevolyutsiya) jinoyatlari va SSSR uchun ayniqsa xavfli bo'lgan boshqaruv tartibiga qarshi jinoyatlar to'g'risidagi nizomning 24-moddasi, 1956-yilda Davlat jinoyatlari uchun jinoiy javobgarlik to'g'risidagi qonun qabul qilingunga qadar 30-yil davomida o'zgarishsiz qoldi. Bu vaqt ichida mamlakatda katta siyosiy va iqtisodiy o'zgarishlar ro'y berdi. Kontrabanda faoliyatining shakllari ham o'zgardi, bu esa ularni hisobga olish va yangi jinoiy qonunchilikda aks ettirish zarurligini ta'minladi. Shu munosabat bilan, 1958-yil 25-dekabrda SSSR Oliy Kengashining beshinchi chaqiriq ikkinchi sessiyasida «Davlat jinoyatlari uchun jinoiy javobgarlik to'g'risida[19]»gi SSSR Qonunini qabul qilindi. Ushbu qonunning II bo'lim 15-moddasi kontrabanda uchun jinoiy javobgarlikni nazarda tutdi. Qonunga muvofiq, ko'rib chiqilayotgan jinoyat tarkibi quyidagicha ifodalangan: «Kontrabanda, ya'ni tovarlarni yoki

boshqa qimmatliklarni SSSR davlat chegarasidan maxsus omborlarda yashirib olib o'tish yoki bojxona va boshqa hujjatlardan aldov bilan foydalanish yoki ko'p miqdorda yoki kontrabanda bilan shug'ullanish uchun tashkil etilgan shaxslar guruhi yoki mansabdor shaxs tomonidan xizmat mavqeyidan foydalangan holda sodir etilgan, shuningdek portlovchi moddalar, giyohvand moddalar, kuchli ta'sir qiluvchi va zaharli moddalar va harbiy aslaha-anjomlar kontrabandasi ...».

Ko'rsatib o'tilgan umumiy ittifoq normasi ittifoq respublikalarining barcha 15 ta jinoyat kodekslariga hech qanday o'zgarishlarsiz kiritildi. Jumladan, 1959-yilgi O'zbekiston SSR Jinoyat kodeksining 68-moddasida kontrabanda tushunchasi quyidagicha berilgan: "Kontrabanda, ya'ni tovar yoki boshqa qimmatbaho narsalarni maxsus saqlash joylarida yashirib yoki bojxona hujjatlaridan va boshqa hujjatlardan aldov yo'li bilan foydalanib yoki ko'p miqdorda yoki kontrabanda bilan shug'ullanish uchun birlashgan gruppaga tomonidan yoki mansabdor shaxs tomonidan mansabi vazifasidan foydalanib, qonunga xilof ravishda SSSRning davlat chegarasidan o'tkazish, shuningdek portlovchi moddalar, giyohvand moddalar, kuchli ta'sir qiluvchi va zaharli moddalarni, qurol va harbiy aslaha-anjomlarni kontrabanda qilish". Ushbu jinoyat kodeksi kontrabanda uchun javobgarlikni qismlarga ajratib, bo'lib ko'rsatmagan bo'lsa ham JKning 68-moddasida u bayon etilgan. Jinoyat-huquqiy me'yorni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, qonun chiqaruvchi uning dispozitsiyasida ko'rsatilgan jinoyat predmetlariga turlicha ahamiyat bergan. Ularni ikki guruhga bo'lish mumkin: 1) tovarlar yoki boshqa boyliklar; 2) portlovchi moddalar, giyohvand moddalar, kuchli ta'sir qiluvchi va zaharli moddalarni, qurol va harbiy aslaha-anjomlar.

1994-yil 22-sentyabrda mustaqil O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi qabul qilindi. Kontrabanda uchun javobgarlikni nazarda tutuvchi jinoyat-huquqiy norma kiritilib, 246-moddasida Kontrabanda uchun javobgarlik belgilandi. Ushbu modda ikki qismdan iborat bo'lib, uning birinchi qismi dispozitsiyasi qo'yidagicha bayon etildi: «Kontrabanda, ya'ni bojxona nazoratini chetlab yoki bojxona nazoratidan yashirib yoxud bojxona hujjatlari yoki vositalariga o'xshatib yasalgan hujjatlardan aldash yo'li bilan foydalanib, deklaratsiyasiz yoki boshqa nomga yozilgan deklaratsiyadan foydalanib, kuchli ta'sir qiluvchi zaharli, zaharlovchi, radioaktiv, portlovchi moddalar, portlatish qurilmalari, qurol-yarog', o'qotar qurol yoki o'q-dorilarni O'zbekiston Respublikasining bojxona chegarasidan o'tkazish», ikkinchi qismi: "Yadroviy, kimyoviy, biologik va ommaviy qirg'in qurolining boshqa turlarini, shunday qurollarni yaratishda foydalanilishi mumkinligi ayon bo'lgan material va moslamalarni, shuningdek giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarni kontrabanda qilish». Ushbu JK bo'yicha bu jinoyatga birinchi qismi uchun mol-mulk musodara qilinib yoki musodara qilinmay besh yildan o'n yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanish belgilangan bo'lsa, ikkinchi qismiga mol-mulk musodara qilinib, o'n yildan yigirma yilgacha ozodlikdan mahrum qilish yoki o'lim jazosi bilan jazolash chorasi ko'rsatilib o'tilgan.

Keyinchalik jinoyat qonunchiligiga kiritilgan o'zgartirish va qo'shimchalar natijasida bu moddaga ham bir qator o'zgartirish va qo'shimchalar kiritildi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasining 1996-yil 30-avgustdagi 281-I-son Qonuni bilan 246-modda birinchi qism dispozitsiyasiga giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarni kontrabanda qilish qo'shildi aniqrog'i ikkinchi qism dispozitsiyasidan o'tkazildi, shuningdek ikkinchi qism dispozitsiyasida ko'rsatilgan giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarni kontrabanda qilishning miqdori belgilab berildi. Ya'ni, giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalarni ko'p miqdorda

kontrabanda qilish ikkinchi qism bilan javobgarlikka tortilishiga sabab bo'lishi ko'rsatildi; O'zbekiston Respublikasining 1998-yil 1-maydagi 621-I-son Qonuni bilan 246-moddaning birinchi qismi dispozitsiyasi diniy ekstremizm, separatizm va aqidaparastlikni targ'ib qiluvchi materiallar jumlasini bilan to'ldirildi, ya'ni kontrabanda jinoyati predmeti kengaytirildi; O'zbekiston Respublikasining 2001-yil 29-avgustdagi 254-II-son Qonuni bilan 246-modda birinchi qismining sanksiyasi besh yildan o'n yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan, ikkinchi qismining sanksiyasi o'n yildan yigirma yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi degan tahrirda bayon etildi, ya'ni mol-mulkni musodara qilish va o'lim jazosi jazolar tizimidan chiqarilgani bois ushbu moddaning sanksiyasidan ham chiqarildi; O'zbekiston Respublikasining 2016-yil 25-apreldagi O'RQ-405-sonli Qonuni birinchi qismining dispozitsiyasidagi «radioaktiv, portlovchi moddalar» degan so'zlar «portlovchi moddalar, radioaktiv materiallar» degan so'zlar bilan almashtirildi va ikkinchi qismining dispozitsiyasi «moslamalarni» degan so'zdan keyin «radioaktiv materiallarni» degan so'zlar bilan to'ldirildi; O'zbekiston Respublikasining 2018-yil 22-oktyabrdagi O'RQ-503-sonli Qonuni bilan birinchi qismining dispozitsiyasi «giyohvandlik vositalari» degan so'zlardan keyin «ularning analoglari» degan so'zlar bilan va ikkinchi qismining dispozitsiyasi ham «giyohvandlik vositalari» degan so'zlardan keyin «ularning analoglari» degan so'zlar bilan to'ldirildi; O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 12-fevraldagi O'RQ-673-sonli Qonuni bilan 246-modda birinchi qismining o'zbekcha matnidagi «kuchli ta'sir qiluvchi zaharli» degan so'zlar «kuchli ta'sir qiluvchi, zaharli» degan so'zlar bilan almashtirildi, ya'ni kuchli ta'sir qiluvchi moddalar va zaharli moddalar alohida tushunchalar ekanligi belgilab berildi; O'zbekiston Respublikasining 2022-yil 31-maydagi O'RQ-772-sonli Qonuni bilan 246-modda birinchi qismining dispozitsiyasidagi «qurol yoki o'q-dorilarni» degan so'zlar «qurolni, o'q-dorilarni yoki o'qotar qurolning asosiy qismlarini» degan so'zlar bilan almashtirildi va natijada kontrabanda uchun jinoiy javobgarlikni nazarda tutuvchi JK 246-moddasi hozirgi amaldagi ko'rinishga keldi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, O'zbekiston Respublikasida kontrabanda uchun jinoiy javobgarlik normalarining rivojlanish tarixini tahlil qilish quyidagi xulosalarga kelishga imkon beradi: Jamiyat rivojlanib o'zgarishlar yuz bergani sayin kontrabanda jinoyatning predmetlari kengayib va uni amalga oshirish usullari xam o'zgarib borgan va bu jarayon davom etaveradi, shuning uchun qonunchilikda bu sohadagi tadqiqotlar to'xtamasligi aksincha yanada jadal amalga oshirilishi kerak. Sababi ushbu jinoyat ijtimoiy jihatdan xavfli va bu tarixan o'z isbotini topgan. Shuningdek, huquqni muhofaza qilish (shu jumladan bojxona) organlari faoliyatining samaradorligini oshirish uchun kontrabanda jinoyatlariga ta'sir qilishda ahamiyatga ega ayniqsa kontrabanda jinoyatlariga qarshi kurashish samaradorligini oshirish maqsadida bojxona xizmatlarining boshqa huquqni muhofaza qiluvchi organlar bilan o'zaro hamkorligi xususiyati va darajasini chuqurlashtirish lozim va davlatning kontrabanda jinoyatlarini oldini olishga, ularga qarshi kurashish samaradorligiga e'tiborini yanada kuchaytirish maqsadga muvofiqdir.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Сухарев А.Я Юридический энциклопедический словарь. М., 1984. С. 700.
2. Собрание Узаконений РСФСР.1918. № 14. Ст. 117.
3. Разумань И.В. Уголовная ответственность за контрабанду. По материалам Сибирского федерального округа: Дис. канд. юрид. наук. Омск, 2005. С.160

4. Грязнов А.В. Контрабанда (ст. 188 УК РФ). Историко-правовое, социологическое, уголовно-правовое исследование: Дис.канд. юрид. наук. М., 2000. С. 173.
5. Собрание Узаконений РСФСР. 1924. № 5. Ст.37.
6. Собрание Узаконений РСФСР. 1921. № 70. Ст. 564.
7. Собрание Узаконений РСФСР. 1921. № 49. Ст. 262.
8. Собрание Узаконений РСФСР. 1922. №16. Ст. 160.
9. Грязнов А.В. Указ. соч. С.34; Бойко А.И., Родина Л Ю. Указ. соч. С. 48.
10. Собрание Узаконений РСФСР.1918. № 12. Ст.174.
11. Собрание Узаконений РСФСР. 1923. № 17. Ст. 288.
12. Собрание Узаконений РСФСР. 1923. № 40. Ст. 424
13. Собрание Узаконений РСФСР. 1922. № 58. Ст. 734.
14. Собрание Узаконений РСФСР. 1923. № 40. Ст. 424.
15. Бойка А.И., Родина Л.Ю. Указ. соч. С. 48.
16. Собрание Узаконений РСФСР. 1922. № 58. Ст. 734
17. Собрание Узаконений РСФСР. 1925. № 5. Ст. 53.
18. Собрание Узаконений РСФСР. 1926. № 12. Ст. 109.
19. Ведомости ВС СССР. 1959. № 1. Ст.8.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/1 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).